

BİZ TOPLULUĞU

ANA AKIM MEDYANIN SEÇİM SÜRECİ İÇERİSİNDEKİ TARAFLI TUTUMU

İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ KOMİSYONU

MAYIS, 2023

GİRİŞ

2002 seçimlerinde tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi yönetiminde Türkiye, giderek totaliterleşen bir siyasi yapıya doğru evrilmiş ve 2017 yılında gerçekleşen anayasa değişikliği referandumunun kabulüyle birlikte yürütme organı gücünü pekiştirerek Türkiye'deki demokratik teamülleri oldukça zayıflatmıştır. Bu totaliterleşme sürecinden doğal olarak Türkiye'deki basın ve medya organları da etkilenmiş, muhalif basın kuruluşları bastırılarak tek sesli bir hale bürünmüştür.

Modern literatürde yürütme, yasama ve yargının yanında 4. erk olarak öne çıkan medya demokratik sistemlerin bekçisi rolündedir. Bağımsız, hür bir medya tesis edilmeden demokratik ve adil bir siyasi sistemin inşası mümkün olamayacaktır. Kamuoyuna doğru haber ve doğru bilgi aktarımı sürecinde oldukça kritik bir yer tutan medyanın, çarpıtma ve damgalama yoluyla siyasi partilerin propaganda süreçlerine negatif bir biçimde dahil olması son derece tehlikelidir.

Siyasi partilerin temel amaçları olan toplumu ikna edebilmek ve savunulan fikirler üzerinden toplumda kitle kazanabilmektir. Özellikle seçim dönemlerinde yoğun olarak siyasi partiler temel fonksiyon ve amaçlarını gerçekleştirebilmek için mitingler, toplantılar ve ziyaretler aracılığıyla toplumla iletişim kurmaya çalışmaktadır. Bu noktada basın ve medya kuruluşları seçim dönemlerinde seçmenleri ikna etmeye çalışan siyasi partilerin yapmış oldukları faaliyetleri gündeme getirerek toplumu süreçten haberdar etmesi hayati bir önem taşımaktadır. Türkiye'deki atmosfere baktığımızda ise ana akım medya olarak tasnif ettiğimiz; maddi güce sahip, etkili basın kuruluşlarının siyasi iktidarın güdümü altına girerek iktidar partisinin propaganda faaliyetlerini eşitlikçi bir

temsiliyet imkânı sunmaksızın vatandaşları yer yer manipüle ederek aktarmaktadır.

Bilginin gittikçe değer kazandığı günümüz dünyasında basın özgürlüğü bilgi özgürlüğüne denk düşmektedir. Kısacası basının özgürleşmesi, bilginin özgürleşmesi ve güçlenmesi anlamına gelecektir. Günümüz Türkiye'sinde maalesef herhangi bir basın hürriyetinden söz edememekteyiz. Özellikle son yıllarda RTÜK'ü paravan bir yapı gibi tesisleştirerek toplumun medya ve yayım araçlarını baskılayan iktidar, 21 yıllık serüveninde Türkiye'deki basın ve medyaya oldukça ciddi zararlar vermiştir.

Türkiye'nin demokrasi tecrübesinin en önemli virajlarından olacağını öngördüğümüz 14 Mayıs seçimlerine giderken medyanın içerisinde bulunduğu tek yanlı tavır, seçimlerin adil olmayan bir atmosferde gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle Biz Topluluğu bünyesinde bulunan İnsan Hakları ve Demokrasi Komisyonu olarak bu kısa rapor çalışmamızda 14 Mayıs seçimlerine giderken ana akım medyanın seçim sürecindeki taraflı tutumuna yönelik çeşitli sorunların tespit edip bu sorunlara dair çözüm önerilerimizi kısaca derledik.

Değerlendirme

Ana akım medya, yazılı yayın ve internet yayınları ile seçmenlerin, adayların seçim politikaları hakkında bilgi sahibi olmalarını ve bu bilgilendirme ile sandığa yönelmelerinde büyük bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle dezenformasyon ya da adayların seçim kampanyalarına eşit şekilde yer verilmemesi seçmenlerin üzerinde algı yaratılmasına sebep olacağı gibi bilinçli oy verme davranışlarının üzerinde de olumsuz bir etkisi olacak ve demokratik sürecin adil ve özgür bir şekilde işlemesine zarar verecektir.

Çözüm Önerisi

Ana akım medyanın, seçmenlerin doğru bilgilendirilmesi, dezenformasyonun önüne geçilmesi ve medyanın tüm adayların vaat ve söylemlerine eşit yer verilmesi sağlanmalıdır. Bunun sağlanmasında medyanın tarafsızlığının gerçekleştirilmesinin büyük önemi vardır. Medya üzerindeki baskı medyanın tarafsızlığının önünde büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ise hiç kuşkusuz ifade ve düşüncelerin serbestçe açıklanabilmesi ile mümkün olacaktır.

Değerlendirme

Türkiye, Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütünün her yıl açıkladığı Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 2022 yılında 180 ülke içerisinde 149'uncu sırada yer aldı. 2021 yılında 153'üncü sırada olan Türkiye'nin, "medyaya dönük baskılara karşı sivil toplum hareketinin gösterdiği mücadele sayesinde endekste dört sıra ilerlediği" bildirildi.

Çözüm Önerisi

Medya ve sivil toplum birbirleri ile olan etkileşimi artırılmalıdır. Medya ve sivil toplumun demokrasi için önemi azımsanmamalıdır. Basın özgürlüğünün ve tarafsız medyanın destekçisi olan sivil toplum kuruluşları güçlendirilmeli ve desteklenmelidir.

Değerlendirme

İfade özgürlüğü ve bunun içinde yer alan basın özgürlüğü konusunda Türkiye aleyhine verilmiş birçok AIHM kararı bulunmaktadır. 2015 yılı Avrupa Birliği İlerleme Raporunda da tutuklu gazeteciler, yayın yasakları, kamu yayıncılığında çok sesliğin oldukça azalması, devletin basın sektörüne girişi engellemesi, internet sitelerine, sosyal medyaya erişimin engellenmesi konuları üzerinde durulmuştur.

Çözüm Önerisi

Bilgi ve düşünceleri yaymanın ve bilgi ve düşüncelere erişimin özgürleştirilmesi gerekir. Ana akım medyanın özgürleştirilebilmesi ve kâmil anlamda bir ifade özgürlüğünden bahsedebilmemiz için yalnızca bu özgürlüklerin sağlanması yetmemekle birlikte görüş sahibi olma özgürlüğünün de sağlanması da gerekmektedir. Bir siyasi sistemim demokratik olma durumunun en temel özelliklerinden biri olan seçimler, demokrasinin araçlarıdır. Toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun asıl temellerinden birini ise ifade özgürlüğü oluşturmaktadır. İfade özgürlüğünün özel bir görünümü olan basın özgürlüğünün sağlanması ise ifade özgürlüğünün gerekliliklerinden biri olduğu kadar demokrasinin de gerekliliklerinden biridir.

Değerlendirme

Türkiye'de son dönemlerde ana akım medyanın seçim sürecinde taraflılığına ilişkin örneklerden biri, 2019 yerel seçimleri öncesinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinde yaşananlardır.

Seçim sonrası, AK Parti'nin adayı Binali Yıldırım ve CHP'nin adayı Ekrem İmamoğlu arasında geçen seçim sonucu tartışmalı bir şekilde sonuçlanmıştı. İlk olarak AK Parti'nin kazandığı açıklanmış, ardından yapılan yeniden sayımlar sonucunda CHP'nin adayı İmamoğlu'nun kazandığı belirlenmişti.

Bu süreçte, ana akım medya kuruluşlarından çoğu, AK Parti'nin adayı Binali Yıldırım lehine haberler yaparak ve İmamoğlu'nun kazanması durumunda olası sonuçlara ilişkin karamsar senaryolar sunarak propaganda faaliyetleri gerçekleştirmişti. Bu durum, bazı kesimler tarafından seçim sürecinde ana akım medyanın tarafsızlık ilkesine aykırı davrandığı şeklinde eleştirilere neden olmuştu.

Çözüm Önerisi

Ana akım medyanın seçim sürecinde taraflılığına ilişkin çözüm önerileri, çeşitlilik, tarafsız ve doğru haberler, izleyicilerin ve okuyucuların güvenini kazanma, farklı kaynaklar kullanma, kendi politik görüşlerini ayırt etme, okuyucu ve izleyicilere açık olmak, diğer kuruluşlarla iş birliği ve geri bildirimlere açık olmak gibi ilkelere uygun şekilde haber yapmaları olabilir.

Değerlendirme

Türkiye'de ana akım medyanın seçim sürecindeki rolü bazen tartışmalıdır. Medya kuruluşlarının belli bir kısmının mevcut hükümete yakın oldukları ve seçim sürecinde bu doğrultuda yayınlar yaptıkları gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu nedenle, medyanın tarafsız olması ve tüm adaylara yapılan yayınlar içerisinde eşit şekilde yer verilmesi konuları sık sık gündeme gelir. 2020 yılında yayınlanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Raporu'nda da Türkiye'deki seçim süreçlerinde medyanın tarafsızlık ve objektiflik ilkelerine uyumunda sorunlar yaşandığı belirtilmektedir.

Çözüm Önerisi

Seçim dönemi içerisinde yapılan haberlerde tüm adaylara karşı tarafsız ve dengeli bir yaklaşım benimsenmelidir. Medya kuruluşları, var olan seçim dönemi içerisinde adaylara eşit miktarda yayın alanı sağlayarak, seçmenlerin de adaylara yönelik bilgi sahibi olmalarını ve seçim sürecine dair kararsızlık ile yüzleşmemeleri noktasında yardımcı olmalıdır. Böylelikle seçmenler, adayların vaatlerini ve seçim beyannamelerinde yer alan politikalarını benimseyerek karar alma süreçlerinde zorluk yaşamayacaklardır.

Değerlendirme

Medya organları içerisinde tek düzelik söz konusudur. Her ne kadar medya kuruluşları kendi benimsedikleri görüşlere yönelik yayın yapmaya çalışsalar da mevcut hükümetin baskı politikaları sonucunda yayınlar durdurularak ya da çeşitli cezai işlemler ile yeni fikirlerin üretilmesine karşı durulmaktadır. İktidar yanlısı holdingler tarafından satın alınan medya kuruluşlarında karşıt fikirlerin bir arada bulunmadığı ve seçmenlerin tartışma ortamlarından yoksun bırakıldığı görülmektedir.

Çözüm Önerisi

Medya organlarının çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'deki medya organlarının çeşitli yönlerle tek düzelikten kurtularak çeşitlendirilmesi ile farklı görüşlerin tartışılabilmesi, seçmenlere bilgilerin sunulabilmesi ve yapılan tartışma ortamı ile seçmenlerin seçim sürecine dair bakış açılarını genişletebilecekleri konusunda ilerlemelerin sağlanabileceğini söylemek mümkündür.

Değerlendirme

Seçim dönemi sürecinde medya organları içerisinde adayların seçim politikaları ve vaatleri üzerine yayınları olabilmektedir. Bu yayınlarda adayların seçim beyannamelerine yönelik verilen bilgilerde teyitlenmemiş unsurların olduğu gözlenmektedir.

Çözüm Önerisi

Medya kuruluşları, seçim dönemi sürecinde seçmenlerin kararlarını en doğru şekilde verebilmelerini sağlamak amacıyla doğruluğu kesin olan ve teyitli bilgilerin yayınlanmasına özen göstermelidirler. Adayların yaptıkları açıklamalar, tarafsız bir şekilde seçmenlere sunularak yanlış ve yanıltıcı bilgilerden uzak durulmalıdır.

Değerlendirme

Seçim dönemi sürecinde medya organlarının adaylara ve seçim politikalarına önem verse de seçmenlerin medya organları içerisindeki konumunun yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

Çözüm Önerisi

Seçmenlerin seçim sürecine fikirleriyle birlikte katılımına yardımcı olmak ve sağlanacak olan yayınlar içerisinde seçmenlere yer vererek düşüncelerini adaylar ve diğer seçmenler ile paylaşabilmelerine olanak yaratmak gerekmektedir. Etkileşimli bir şekilde gerçekleştirilecek olan yayınlar ile medya organları, seçmenlerin sunacakları geri bildirimler ile yayınların iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapabileceklerdir. Böylelikle kuruluşların gelecek dönemlerde de daha iyi hizmet sunma olanakları artacaktır. Seçmenler sadece bireysel anlamda değil içerisinde bulundukları sosyal gruplara göre kategorize ederek gençlerin, öğrencilerin, emeklilerin düşüncelerine erişim sağlanabilir. Bu tip bir uygulama seçmenlerin kendi yaş grupları ve sosyal gruplarının mustarip olduğu dertler ve geleceğe yönelik beklentileri konusunda farklı bir vizyon edineceklerdir.

Değerlendirme

2020 yılında yayınlanan Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) raporuna göre, Türkiye'de gazetecilere yönelik baskı ve tehditler artmaktadır ve bu durum, gazetecilerin haberlerini özgürce yapmalarını zorlaştırmaktadır. Devamında ise iktidara yakın olmayan, muhalif kişilere uygulanan ambargo ile seçim sürecine dair katkı sunmaları engellenmekte, farklı fikirlerin seçmenlere akışı noktasında kısıtlayıcı uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte cezai işlemler uygulanarak hapis cezası verilen muhalif yazarların da olduğu bilinmektedir.

Çözüm Önerisi

Medya organlarının işinin önde gelen isimleri olan profesyonel gazeteciler ile çalışmalı ve yapılan yayınların seçmenleri en iyi şekilde sandığa taşıyacak unsurların içerilmesine özen gösterilmelidir. Bunun için gazetecilerin ve süreçte bulunan tüm kişilerin medya kuruluşları içerisindeki baskılardan korunarak

medya organlarının hükümet ve siyasi organlar tarafından etik kurallardan uzak davranışlara ve yayınlara çekilmesinin önü kapatılmalıdır.

Değerlendirme

Özellikle AKP iktidarı tarafından baskılanmış ve kendi güdümüne alınmış kurumlarımızdan olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı (AA) seçimlerde kilit rol üstlenmektedir. Özellikle Anadolu Ajansı'nın verileri sağlayan resmi kurum olması, TRT'nin ise yayımlayıcı niteliğinde olması hasebiyle bu iki kurumun alacağı tutum ve tavırlar seçimin kaderini etkileyecektir.

Çözüm Önerisi

Muhalefet partileri seçim süresince AA ve TRT tarafından uygulanan Defacto karartmaların anayasaya uygun olmadığı ve bu hukuksuzluğun halka etkin bir biçimde alternatif medya kanalları (sosyal medya, muhalif televizyon ve gazeteler) aracılığıyla aktarılmalıdır. Seçim gecesi tıpkı Mart 2019 İstanbul seçimlerinde olduğu gibi seçmenlerin manipülasyonlar karşısında sürekli bilgilendirilmesi gereklidir. Bu bilgilendirme verilerle sık sık desteklenmeli ve halkı eldeki verilerin doğruluğuna ikna etmek konusunda AA'nın manipüle etmeye çalıştığı 2019 İstanbul seçimleri emsal gösterilmelidir.

Geleneksel basın ve medyanın iktidarın elinde olmasına karşın, muhalefet yalnız sosyal medya gibi daha yenilikçi mecralarda faaliyet göstermemelidir. Yaşlı vatandaşların teknolojiyle entegrasyonu sağlanamadığı gerçeği göz önünde bulundurularak geleneksel medyada aktiflik sağlanmalıdır.

Yapılacak faaliyetleri, resmi olmadığı gerekçesiyle veya yanlış bilgi sıfatıyla cezalandırmaya kalkabilecek olan RTÜK'e karşı her daim hukuk yolu izlenmeli ve oyun kuralına göre oynanmalıdır.

Değerlendirme

Tarafsızlık ilkesi, gazetecilik mesleğinin en temel değerlerinden biridir. Bu ilke, gazetecilerin haberleri sunarken kişisel görüşlerini ya da ideolojilerini yansıtmamasını, objektif bir şekilde haberleri sunmasını gerektirir. Ancak ne yazık ki, medya kuruluşları arasında tarafsızlık ilkesinin ihlal edildiği örnekler sık sık görülmektedir. Bu durum, seçim sürecinde de sıkça karşılaşılan bir sorundur.

Çözüm Önerisi

Medyanın tarafsız ve doğru haber sunumu, seçmenlerin doğru bilgilere erişmesini sağlar ve seçim sonuçlarının adil olmasına katkıda bulunur. Bu, gazetecilerin haberleri objektif olarak sunmaları, kaynakların doğruluğunu kontrol etmeleri, farklı siyasi görüşleri eşit bir şekilde temsil etmeleri, medya kuruluşlarının bağımsız olmaları ve gazetecilik etik ilkelerinin sıkı bir şekilde uygulanması ile mümkündür. Seçim sürecinde tarafsızlık ve doğruluk gibi temel ilkelerin korunması için medya kuruluşlarına yasal düzenlemeler getirilmeli ve kampanyalar sınırlandırılmalıdır. Ayrıca, seçmenlerin eğitimi ve bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapılmalı, farklı görüşlere saygı gösterilmeli ve internet ve sosyal medya platformları için yasal düzenlemeler getirilmelidir.

Değerlendirme

Haber ve bilgi manipülasyonu, yanıltıcı veya eksik bilgi kullanarak insanların düşüncelerini, inançlarını veya davranışlarını etkilemeyi amaçlayan bir bilgi taktiğidir. Bu taktik, insanların gerçekleri yanlış anlamalarına veya bilgi eksikliği nedeniyle yanlış kararlar vermelerine neden olabilir. Bu da kamuoyunun gözünde medyanın güvenilirliğini azaltmaya yol açacağından hükümet kararları ve sivil eylemler gibi konularda güven azaldığı için kamuoyunu etkileme konusunda daha az etkili bir hale gelmiş olur.

Çözüm Önerisi:

Medya okuryazarlığı eğitimleri, insanların eleştirel bir bakış açısıyla medyadaki haberleri incelemelerine ve doğru bilgiye erişmelerine yardımcı olur. Bu eğitimler, kaynakların doğruluğunun kontrol edilmesi, çoklu perspektif sunulması, sosyal medya platformlarına düzenleme getirilmesi ve etik ilkelerin sıkı bir şekilde uygulanması gibi konuları ele alır. Bu sayede medya organları objektif ve tarafsız yayın yaparak yanlış bilginin yayılmasını engelleyebilirler.

SONUÇ

Medyanın ve basının özgürlüğü gelişmiş bir demokrasinin inşası için oldukça değerlidir. Otoriterleşen siyasal sistemlerde otoriterleşme sürecine paralel olarak medyanın özgürlüğü kısıtlanırken buna karşın demokratikleşme süreci içerisinde olan sistemlerde medyanın özgürlüğü iyileşmektedir. Bu nedenle basın ve medyanın özgürleşmesi, toplumların demokratikleşme süreçleriyle paralel ilerlemektedir.

Basın ve medya kuruluşları tek sesli bir yapıya dönüşmemeli, farklı sosyal grupların sesini ve fikrini duyurabilen basın organlarının bastırılmasının önüne geçilmelidir. Türkiye'nin daha demokratik bir ülke olabilmesi için basın çok sesli olmalı ve farklı fikirler ana akım medya içerisinde kendilerini adil bir şekilde gösterebilmelidir.

Demokratik bir siyasi sistemin inşası için medya ve basına karşı mevcut iktidarın uyguladığı tavrın değişimi şarttır. 14 Mayıs seçimlerine gidilirken ana akım medyanın göstermiş olduğu tutum, seçimin demokratik ve adil bir ortamda geçmesinin önüne taş koymaktadır.

Gerçekten gelecekte uzlaşının, birlikteliğin ve beraberliğin hüküm süreceği bir toplum yapısı inşa edilecek; demokratik kurumları daha işlevli kılınacak; insanların fikirlerini özgürce beyan edebileceği ve düşünce hürriyetinin tesis edinebileceği bir Türkiye yaratılacaksa medyanın özgürleşmesi şarttır. Bu bağlamdan hareketle 14 Mayıs seçimlerine giderken medyanın içerisinde bulunduğu ortamın vahametinden ilham alarak hazırlamış olduğumuz bu kısa rapor çalışması, biz gençlerin gözünden ana akım medya olarak tasnif edilen kuruluşların mevcut durumunu ve bu durumun nasıl iyileştirilebileceğini amaçlamaktadır.

Biz Topluluğu’nu paydaşları olan biz gençler; daha özgür, daha müreffeh, daha mutlu bir Türkiye’nin hedefiyle yapmış olduğumuz çalışmaları sivil toplumun ve siyasetin önde gelen aktörleri ile paylaşarak biz gençlerin seslerini duyurmayı hedefliyoruz. Toplumun ve medyanın baskılandığı günümüz Türkiye’sinde gençlerin fikirlerini korkmadan beyan edebildiği, sosyal medyada düşüncelerini dile getirdiği için hiçbir gencin yargılanmadığı ve gençlerin sorunlarının ana akım medyada yankı bulabileceği bir Türkiye’nin ilhamıyla bu rapor çalışmasını hazırladık.

Basının ve medyanın monopolleşmediği, gazetecilerin hukuksuzca yargılanmadığı, toplumu kutuplaştıran ayrımcı dilin hüküm sürmediği daha aydınlık bir Türkiye yaratabilmek ve birlikte ilerleyebilmek dileğiyle.